

УДК 342.9+349.6+553.3/9

Євген ЯКОВЕНКО

кандидат юридичних наук, доцент кафедри публічного права, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», просп. Д. Яворницького, 19, Дніпро, Україна, 49005

ORCID: 0000-0003-2665-6641

DOI: 10.32782/LST/2025-1-11

Бібліографічний опис статті: Яковенко, Є. (2025). Внутрішнє переконання суб'єкта правозастосування в правовому полі держави. *Law. State. Technology*, 1, 62–71. doi: 10.32782/LST/2025-1-11

ВНУТРІШНЄ ПЕРЕКОНАННЯ СУБ'ЄКТА ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ В ПРАВОВОМУ ПОЛІ ДЕРЖАВИ

Зважаючи на основну мету принципу верховенства права його основоположних складових, таких як принцип законності, принцип поділу влади, принцип народного суверенітету, принцип демократії, принцип юридичної визначеності, принцип справедливого суду для забезпечення його практичної значущості (дієвості, ефективності) на державу покладається обов'язок на законодавчому рівні втілення правового механізму реалізації органами державної влади (законодавчої, виконавчої та судової) функцій держави, який повинен бути ефективний, справедливий і спрямований на утвердження і забезпечення прав і свобод людини, а його складові елементи повинні мати комплексний характер з прозорим і зрозумілим алгоритмом його реалізації.

Ключовим (вирішальним) структурним елементом реалізації правового механізму реалізації органами державної влади (законодавчої, виконавчої та судової) функцій держави є власне внутрішнє переконання представника державної влади при прийнятті ним рішень/вчинення дії. Є очевидним, що власне внутрішнє переконання суб'єкта правозастосування ґрунтується не лише на: всебічному, повному, об'єктивному та безпосередньому дослідженні наявних доказів; правильного розуміння, тлумачення і застосування загального права, матеріального і процесуального законодавства; відображенні суспільних змін залишаючись у відповідності до сучасних умов; компетентності, професійної етиці, доброчесності, а є більш ширшим правовим явищем.

Тому, введення на законодавчому рівні такого правового явища, як власне внутрішнє переконання суб'єкта правозастосування (зокрема суду), яке є одним з ключових елементів правового механізму реалізації органами державної влади функцій держави і забезпечення практичної значущості (дієвості, ефективності) принципу верховенства права, на жаль не знайшло свого належного відображення як на законодавчому рівні держави так і у судовій практиці національних судів. На сьогодні в правозастосовній сфері діяльності держави відсутнє зокрема, розкриття основних складових елементів, меж застосування такого правового явища як власне внутрішнє переконання суб'єкта правозастосування (зокрема суду), що мало б комплексний характер з прозорим і зрозумілим алгоритмом його практичної реалізації органом державної влади. Така невизначеність може призводити до не забезпечення практичної значущості (дієвості, ефективності) принципу верховенства права та не якісного результату застосування правового механізму реалізації органами державної влади функцій держави – не ефективність в забезпеченні прав і свобод людини.

Ключові слова: суд, внутрішнє переконання, принцип верховенства права, правовий механізм, реалізація функцій держави, органи державної влади.

Yevhen YAKOVENKO

Candidate of Legal Sciences, Associate Professor at the Department of Public Law, Dnipro University of Technology, 19, Dmytra Yavornytskoho, Ave., Dnipro, Ukraine, 49005

ORCID: 0000-0003-2665-6641

DOI: 10.32782/LST/2025-1-11

To cite this article: Yakovenko, Ye. (2025). The internal conviction of the subject of law enforcement in the legal field of the state. *Law. State. Technology*, 1, 62–71. doi: 10.32782/LST/2025-1-11

THE INTERNAL CONVICTION OF THE SUBJECT OF LAW ENFORCEMENT IN THE LEGAL FIELD OF THE STATE

Considering the main purpose of the principle of the rule of law of its fundamental components, such as the principle of legality, the principle of separation of powers, the principle of popular sovereignty, the principle of democracy, the principle of legal certainty, the principle of a fair trial, in order to ensure its practical significance

(effectiveness, efficiency), the state is entrusted with the obligation at the legislative level to implement the legal mechanism of implementation by bodies of state power (legislative, executive and judicial) of state functions, which must be effective, fair and aimed at affirming and ensuring human rights and freedoms, and its constituent elements must have a complex nature with a transparent and understandable algorithm for its implementation.

The key (decisive) structural element of the implementation of the legal mechanism for the implementation of state power (legislative, executive and judicial) functions of the state is the internal conviction of the representative of the state power when he makes decisions/acts. It is obvious that the internal conviction of the subject of law enforcement is based not only on: a comprehensive, complete, objective and direct examination of the available evidence; correct understanding, interpretation and application of common law, substantive and procedural legislation; reflecting social changes while remaining in accordance with modern conditions; competence, professional ethics, integrity, and is a broader legal phenomenon.

Therefore, the introduction at the legislative level of such a legal phenomenon as the internal conviction of the subject of law enforcement (in particular, the court), which is one of the key elements of the legal mechanism of implementation of state functions by state authorities and ensuring the practical significance (effectiveness, efficiency) of the principle of the rule of law, unfortunately, it did not find its proper reflection both at the legislative level of the state and in the judicial practice of national courts. Today, in the law enforcement sphere of state activity, in particular, there is no disclosure of the main constituent elements, the limits of the application of such a legal phenomenon as the internal conviction of the subject of law enforcement (in particular, the court), which would have a complex character with a transparent and understandable algorithm for its practical implementation by the state authority. Such uncertainty can lead to failure to ensure the practical significance (effectiveness, efficiency) of the principle of the rule of law and a poor quality result of the application of the legal mechanism for the implementation of the functions of the state by state authorities – ineffectiveness in ensuring human rights and freedoms.

Key words: the court, internal conviction, the principle of the rule of law, the legal mechanism, the implementation of state functions, state authorities.

Актуальність проблеми. Підґрунтям для даної публікації, як показує практика, правовий аналіз Конституції і законів України, правових позицій Верховного Суду (Верховного Суду України), Європейського Суду з прав людини стало те, що питання функціонування правового механізму реалізації органами державної влади функцій держави здійснюється за наявності його складових елементів, які повинні мати комплексний характер з прозорим і зрозумілим алгоритмом реалізації, при цьому ключовим (вирішальним) структурним елементом є власне внутрішнє переконання представника державної влади при прийнятті ним рішень/вчинення дії. На жаль, що діюче законодавство в Україні не є досконалим, а деякі правові поняття, які мають над важливе значення в реалізації діяльності органів державної влади та безпосередньо впливають на якість результату такої діяльності не знайшли свого правового «розкриття» їх складових ні на законодавчому рівні, а ні в правових позиціях (висновках) національних судів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливі аспекти розглядаємої тематики висвітлюються такими українськими ученими як Т. Коломоець, А. Комзюк, О. Скакун та інші, які розглядали переконання – як метод правового регулювання, на ряду з методом примусу, С. Смоков, В. Коновалова, Н. Пілюгіна та інші вважали його – як професійне переконання суб'єкта владних повноважень за результатами розгляду конкретного юридичного спору,

а А. Заєць, С. Максимов, Ю. Тодиката інші зазначали – як метод формування правосвідомості і спосіб правового виховання.

Мета публікації – провести дослідження правового механізму реалізації органами державної влади функцій держави, зокрема основних правових принципів на яких будується діяльність такого правового механізму, окремих його складових правових елементів, зокрема такого правового явища, як – внутрішнє переконання суб'єкта правозастосування при прийнятті ним рішень/вчинення дії, а також дослідити правові обставини, що впливають на внутрішнє переконання суб'єкта правозастосування (зокрема, Суду).

Виклад основного матеріалу дослідження. Державна влада в Україні здійснюється органами законодавчої, виконавчої та судової влади у встановлених Конституцією України межах і відповідно до законів України керуючись принципом верховенства права, який визнається і діє в Україні (Конституція України).

Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (Конституція України).

Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (Конституція України).

Основна мета верховенства права полягає, насамперед, в обмеженні влади держави над людиною, у забезпеченні від довільного втручання держави та її органів у певні сфери життєдіяльності людини (*Рішення Конституційного Суду України у справі від 20 червня 2019 року № 6-р/2019*).

Зазначені приписи Конституції України та законів встановлюють з одного боку межі в яких державна влада зобов'язана діяти (на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України) та формують і наповнюють правовим змістом правовий механізм реалізації її діяльності визнавши принцип верховенства права таким який діє в Україні з іншого боку - права і свободи людини (які не є вичерпними) утвердження і забезпечення яких в Конституції України визначено головним обов'язком держави.

Так, автор у попередній публікації дійшов висновку, що діяльність органів державної влади в Україні можлива в правовому «полі» держави виключно за сукупною наявності таких обов'язкових «правових елементів» (Яковенко, 2019):

- покладених Конституцією України чи законами завдань (визначають сферу діяльності органу), компетенції (функції, обов'язків), повноважень (права);
- підстав діяльності, якими є Конституція України, закони України, а в деяких випадках з урахуванням чинних міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;
- способів діяльності, що визначені Конституцією України та законами, які, що включають: наявність суб'єктного складу учасників; урегульованість положеннями закону (процесуальними нормами), чітку регламентацію дій учасників щодо їх вчинення, строків (термінів); відповідне оформлення результату за вчиненими діями;
- порядку діяльності встановленого законом, процесуальних норм (спеціальних та загальних) викладених в законі, які встановлюють і регламентують, при наявності відповідних умов визначених в законі, вчинення дій/прийняття рішень органами державної влади з метою виконання покладених на них завдань, реалізації функцій (обов'язків) і повноважень (прав) у відповідності із законом.

Також, до таких «правових елементів» можна віднести можливість застосування органи державної влади наданих їм законом дискреційних повноважень.

Науковці наголошують на необхідності дотримання суб'єктами владних повноважень

розроблених Комітетом Міністрів Ради Європи принципів здійснення дискреційних повноважень, а саме – мета дискреційного повноваження; об'єктивність та неупередженість; рівність перед законом; пропорційність; розумний час; застосування вказівок; відкритість вказівок; відступ від вказівок; характер контролю; утримання правоохоронного органу від дій; повноваження контрольних органів щодо отримання інформації тощо (Науковий висновок Верховного Суду щодо меж дискреційного повноваження суб'єкта владних повноважень та судового контролю за його реалізацією).

Автор у попередній публікації розглядаючи на прикладі застосування дискреційних повноважень органами виконавчої влади, зокрема органами державної податкової служби України дійшов висновку, що закон має чітко визначати межі дискреційних повноважень органу державної влади, порядок та спосіб реалізації за наявності відповідних умов (обставин). Отже, законом може бути визначено, за наявності відповідних умов (обставин), різні способи і відповідні порядки реалізації дискреційних повноважень органом державної влади. При цьому, за наявності відповідних умов (обставин) у органу державної влади не виникає права обрати один із варіантів дій передбачених законом, а виникає саме обов'язок діяти виключно у відповідний порядок та спосіб передбачений законом. Відсутність хоча б одного зазначених складових дискреційних повноважень органа державної влади визначених законом – відповідних умов (обставин), порядку та способу реалізації, а також відсутності головних «правових елементів» правосуб'єктності органа державної влади – завдань, компетенції, повноважень, які визначаються Конституцією та відповідними законами України надає підстави стверджувати про відсутність у такого органу державної влади будь – яких дискреційних повноважень. При цьому, прогалини та колізії у законах пов'язаних з організацією і порядком діяльності (правовими основами діяльності) органів державної влади унеможливають реалізацію такими суб'єктами наданих їм дискреційних повноважень (Яковенко, 2014).

Забезпечення функціонування правового механізму реалізації органами державної влади функцій держави здійснюється не лише, зокрема при наявності у них зазначених вище обов'язкових «правових елементів», але і існування дієвого, зрозумілого, прозорого, справедливого механізму який врегульовано на законодавчому рівні. Є очевидним, на жаль, що діюче законодавство в Україні не є досконалим,

а деякі правові поняття, які мають над важливе значення в реалізації діяльності органів державної влади та безпосередньо впливають на якість результату такої діяльності не знайшли свого правового «розкриття» їх складових ні на законодавчому рівні, а ні в правових позиціях (висновках) національних судів.

Так, зокрема в положеннях статей 76, 90 Кодексу адміністративного судочинства (далі – КАС України) (Кодекс адміністративного судочинства), статей 80, 89 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) (Цивільний процесуальний кодекс України), статей 79, 86 Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України) (Господарський процесуальний кодекс України) визначено, що суд оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному, об'єктивному та безпосередньому дослідженні наявних у справі доказів; в положеннях статті 252 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) (Кодекс України про адміністративні правопорушення) визначено, що орган (посадова особа) оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному і об'єктивному дослідженні всіх обставин справи в їх сукупності, керуючись законом і правосвідомістю; в положеннях статті 94 Кримінально процесуального кодексу України (далі – КПК України) (Кримінально процесуальний кодекс України) визначено, що слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, керуючись законом, оцінюють кожний доказ з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів – з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення; а в положеннях статті 6 Кодексу суддівської етики (Кодекс суддівської етики) визначено, що суддя повинен здійснювати правосуддя незалежно, виходячи виключно з обставин, установлених під час розгляду справи, за своїм внутрішнім переконанням, керуючись верховенством права, що є гарантією справедливого розгляду справи в суді, незважаючи на будь-які зовнішні втручання, впливи, стимули, загрози або публічну критику.

Зважаючи на приписи Конституції України, положення процесуальних законів (КАС України, ЦПК України, ГПК України, КУпАП, КПК України), Кодексу суддівської етики, інших законодавчих актів в Україні можливо діяти

правового висновку, що органи державної влади (їх посадові особи) в своїй діяльності не зважаючи в якій сфері правовідносин вони відбуваються (зокрема, слідчий суддя, суд при здійсненні правосуддя; члени Вищої кваліфікаційної комісії суддів України щодо з'ясування відповідності судді критеріям кваліфікаційного оцінювання; керівник (заступник керівника) органу державної податкової служби при призначенні відповідної перевірки платника податків; слідчий, прокурор при прийнятті процесуального рішення в кримінальному провадженні; члени Комісії щодо розгляду звернень у сфері містобудівної діяльності при органі державного архітектурно-будівельного контролю утворюється, судовий експерт, присяжний та інші) звертаються до свого внутрішнього переконання, яке ґрунтується на всебічному, повному, об'єктивному та безпосередньому дослідженні наявних доказів керуючись принципом верховенством права для прийняття законного та справедливого рішення.

14-15 червня 2019 року відбулась конференція «Єдність судової практики: погляд Європейського суду з прав людини та Верховного Суду». Під час конференції учасники обговорили досягнення Верховного Суду у забезпеченні єдності судової практики, виклики у питаннях забезпечення верховенства права та ефективного захисту прав людини й основоположних свобод, які постають перед Європейським Судом з прав людини та судами різних країн. В якій взяв участь суддя Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду Володимир Бевзенко назвавши причини різної судової практики: різне розуміння, тлумачення і застосування понять загального адміністративного права; різне тлумачення і застосування положень матеріального законодавства; різне тлумачення і застосування положень процесуального законодавства. На його думку, для забезпечення єдиної судової практики слід говорити єдиною мовою про одні й ті ж самі формалізовані поняття в межах загального адміністративного права (Матеріали конференції «Єдність судової практики: погляд Європейського суду з прав людини та Верховного Суду»).

14 грудня 2021 року Голова Верховного Суду у 2017—2021 роках Валентина Данішевська у ексклюзивному інтерв'ю одному з найстаріших в Україні видавництв – «Юридична практика» зазначила: «Єдність судової практики – це складова частина принципу правової визначеності. Звісно, ми всі прагнемо до того, щоб правова визначеність для людей існувала,

щоб вони формували свою поведінку з огляду на можливі судові рішення. Але ця єдність, як і правова визначеність, не є абсолютною. Якщо на єдності ставити крапку, то вона почне конфліктувати з іншими принципами, наприклад із принципом незалежності судді. Все ж таки суддя ухвалює рішення за власним переконанням. Він не може бути простим копіювальником чийхось думок, тому що суддя відповідальний перед людиною за своє рішення» (Матеріали ексклюзивного інтерв'ю Голови Верховного Суду у 2017—2021 роках Валентини Данішевської).

25 січня 2023 року Голова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду Лариса Рогач виступила на тему «Забезпечення правової визначеності та верховенства права: 5 років досвіду Великої Палати». Вона наголосила, що однакове та уніфіковане застосування закону обумовлює загальну обов'язковість закону, рівність перед законом та правову визначеність. З іншого боку, потреба в забезпеченні єдиного застосування закону не має призводити ані до негнучкості такого закону і до необґрунтованих обмежень у відповідному розвитку законодавства, ані ставити під сумнів принцип суддівської незалежності. Отже, зауважила доповідачка, певною мірою розбіжності є об'єктивно притаманними судовій системі. Вона розповіла про передбачені процесуальним законодавством України механізми подолання таких розбіжностей і зазначила, що коли розбіжності й існують, треба, щоб вони не мали глибинного характеру та не спричинили порушення права на справедливий суд і принципу верховенства права. Такі механізми – це можливість передачі справи на розгляд палати, об'єднаної палати касаційного суду та Великої Палати ВС. Лариса Рогач зауважила, що підставами для передачі справи на розгляд ВП ВС може бути: різна практика касаційних судів, наявність об'єктивної потреби в зміні практики, а також виключної правової проблеми. За весь час діяльності ВП ВС до неї надійшло 7384 звернення, із них 53 % – це звернення про перегляд у касаційному порядку. «Тобто статистика свідчить, що механізм забезпечення касаційного перегляду через ВП ВС був достатньо затребуваний», – сказала вона. З метою відступу від попередньої правової позиції до ВП ВС надійшло 536 справ за весь час, 165 разів було здійснено відступ. При цьому від правових позицій Верховного Суду України зроблено відступ 80 разів, касаційних судів у складі ВС – 59 разів, і 26 разів ВП ВС за п'ять років відступала від власної правової позиції. Доповідачка зазначила, що зменшення кількості відступів від попередніх

правових позицій вказує на покращення забезпечення єдності судової практики (Матеріали виступу Голови Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду Лариси Рогач).

Зважаючи на офіційні позиції представників судової влади, суддів Верховного Суду, який є найвищим судом у системі судустрою України можливо зазначити наступне:

- ключовим «правовим елементом» у механізмі здійснення судами правосуддя в Україні є власне внутрішнє переконання суду (принцип незалежності суду) до якого він звертається з метою вирішення юридичного спору (розгляду кримінального обвинувачення) та ухвалення законного і справедливого рішення. Без цього не можливе вирішення будь – якого юридичного спору (розгляду кримінального обвинувачення) та ухвалення законного і справедливого рішення;

- відсутність єдності судової практики Верховного Суду, не забезпечення єдиного застосування закону, пов'язано як з якістю закону так і з різним розумінням, тлумаченням і застосуванням понять загального права; різним тлумаченням і застосуванням положень матеріального законодавства; різним тлумаченням і застосуванням положень процесуального законодавства. Тобто, зазначені причини які призводять до різної судової практики Верховного Суду пов'язані в першу чергу з ключовим правовим елементом у механізмі здійснення правосуддя – з власним внутрішнім переконанням суду при вирішенні конкретного юридичного спору.

It is true that, as she submitted, the Court is not bound by its previous judgments; indeed, this is borne out by Rule 51 para. 1 of the Rules of Court. However, it usually follows and applies its own precedents, such a course being in the interests of legal certainty and the orderly development of the Convention case-law. Nevertheless, this would not prevent the Court from departing from an earlier decision if it was persuaded that there were cogent reasons for doing so. Such a departure might, for example, be warranted in order to ensure that the interpretation of the Convention reflects societal changes and remains in line with present-day conditions (пункт 35) (рішення Європейського Суду з прав людини від 27 вересня 1990 року у справі «Косці проти Сполученого Королівства», заява №10843/84).

Higher courts' power to quash or alter binding and enforceable judicial decisions should be exercised for correction of fundamental defects. The mere possibility of two views on the subject is not a ground for re-examination. Departures from that principle are justified only when made necessary by circumstances of a substantial and

compelling character (пункт 26) (рішення Європейського Суду з прав людини від 31 липня 2008 року у справі «Проценко проти Росії», заява №13151/04).

Європейський Суд з прав людини сприймає те, що в певних обставинах допустиме порушення принципу правової визначеності з метою виправлення «суттєвого недоліку» або «помилки у відправленні правосуддя». Однак ці поняття не піддаються точному визначенню. Суду доводиться вирішувати в кожній окремій справі, якою мірою було виправдано відступ від принципу правової визначеності. Суд не знаходить жодної нагальної суспільної необхідності, яка б виправдовувала відступ від принципу правової визначеності. Судове рішення було скасовано скоріше в ім'я правового пуризму, ніж для того, щоб виправити помилку, що має фундаментальне значення для судової системи. (пункти 35, 38 рішення Європейського Суду з прав людини від 23 липня 2009 року у справі «Сутяжник проти Росії», заява № 8269/02).

Таким чином, Європейський Суд з прав людини в своїх рішеннях окреслив вагомі причини за яких можливо відійти від інтересів правової визначеності, зокрема: що тлумачення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод відображає суспільні зміни та залишається у відповідності до сучасних умов; для виправлення «суттєвого недоліку» або «помилки у відправленні правосуддя», або інших фундаментальних недоліків; є виправданими лише тоді, коли це необхідно через обставини істотного та переконливого характеру; щоб виправити помилку, що має фундаментальне значення для судової системи. При цьому, ці поняття не піддаються точному визначенню.

Необхідно звернути увагу, на правові позиції Великої Палати Верховного Суду від 04.09.2018 року у справі №823/2042/16: причинами для відступу можуть бути вади попереднього рішення чи групи рішень (їх неефективність, неясність, неузгодженість, необґрунтованість, незбалансованість, помилковість); зміни суспільного контексту (пункт 43). З метою забезпечення єдності та сталості судової практики для відступу від висловлених раніше правових позицій Велика Палата Верховного Суду повинна мати ґрунтовні підстави: її попередні рішення мають бути помилковими, неефективними чи застосованими у цих рішеннях підхід повинен очевидно застаріти внаслідок розвитку в певній сфері суспільних відносин або їх правового регулювання (пункт 44). Відступаючи від висновку щодо застосування юридичної норми, Велика Палата

Верховного Суду може або повністю відмовитися від свого висновку на користь іншого, або конкретизувати попередній висновок, застосувавши відповідні способи тлумачення юридичних норм (пункт 45). Однак, коли суд вирішує відійти від попередньої практики, на це слід чітко вказувати в рішенні (пункт 46) (Велика Палата Верховного Суду).

В свою чергу у постанові Великої Палати Верховного Суду від 16 червня 2022 року у справі №9901/57/19 викладені правові позиції пов'язані з проведенням комісією ВККС кваліфікаційного оцінювання суддів: у межах процедури кваліфікаційного оцінювання, з урахуванням мети і завдань його проведення, обов'язком (повноваженням) ВККС є з'ясування й оцінка усіх аспектів життя і діяльності судді не лише професійного характеру, але й морально-етичного. Щодо останнього, то Комісія з огляду на свій правовий статус повинна визначити, чи відповідає поведінка судді/кандидата на посаду судді основоположним принципам її регламентації, високі стандарти якої визначено, зокрема, у Бангалорських принципах поведінки суддів від 19 травня 2006 року (схвалені резолюцією Економічної та соціальної ради ООН від 27 липня 2006 року №2006/23), а також у Кодексі суддівської етики. З огляду на наведене, повноваження Комісії стосовно кваліфікаційного оцінювання судді є дискреційними та виключною компетенцією її як уповноваженого органу, який на постійній основі діє у вітчизняній системі судустрою. При цьому оцінювання відбувається з метою визначення здатності судді (кандидата на посаду судді) здійснювати правосуддя у відповідному суді за встановленими законом критеріями, до яких належать компетентність (професійна, особиста, соціальна тощо), професійна етика, доброчесність. Рішення приймається за внутрішнім переконанням членів Комісії (пункт 12). Велика Палата акцентувала увагу на тому, що встановлена легітимна мета дій Комісії щодо з'ясування відповідності судді критеріям кваліфікаційного оцінювання здійснюється членами ВККС за їх внутрішнім переконанням відповідно до результатів кваліфікаційного оцінювання (пункт 13) (Велика Палата Верховного Суду).

Отже, звертаючи увагу на викладене, за правовим аналізом положень Конституції України, процесуальних законів, інших законодавчих актів України, деяких правових позицій Європейського суду з прав людини, Великої Палати Верховного Суду з урахуванням офіційних позицій представників суддівської корпусу (суддів Верховного Суду) можливо дійти наступних

висновків щодо практичного розуміння такого правового явища як внутрішнє переконання:

- ключовим (вирішальним) структурним елементом реалізації правового механізму реалізації органами державної влади (законодавчої, виконавчої та судової) функцій держави є власне внутрішнє переконання представника державної влади при прийнятті ним рішень/вчинення дії;

- суд за власним внутрішнім переконанням зважаючи на вади рішення чи групи судових рішень (їх неефективність, неясність, неузгодженість, необґрунтованість, незбалансованість, помилковість); зміни суспільного контексту; коли це необхідно через обставини істотного та переконливого характеру; щоб виправити помилку, що має фундаментальне значення для судової системи, вирішуючи юридичний спір може відступити від своїх попередніх правових позицій;

- є очевидним, що власне внутрішнє переконання суб'єкта правозастосування ґрунтується не лише на: всебічному, повному, об'єктивному та безпосередньому дослідженні наявних доказів; правильного розуміння, тлумачення і застосування загального права, матеріального і процесуального законодавства; відображенні суспільних змін залишаючись у відповідності до сучасних умов; компетентності, професійної етиці, доброчесності, а є більш ширшим правовим явищем.

Враховуючи зміст статті 8 Конституції України та практику Конституційного Суду України, верховенство права слід розуміти, зокрема, як механізм забезпечення контролю над використанням влади державою та захисту людини від свавільних дій державної влади (*Рішення Конституційного Суду України у справі від 20 червня 2019 року №6-р/2019*).

Другий складник «верховенства права» (правовладдя) висуває імператив його дієвості, тобто ефективності, чим, власне, і здійснюється забезпечення його практичної значущості. Ідеться насамперед про сукупність національних інституцій, механізмів і процедур, що є доконечними для того, щоб особа була спроможною володіти людською гідністю та захистити себе від свавільних дій держави (її органів і посадових осіб). Цей складник спрямовано здебільшого на вимогу щодо наявності в політичній та юридичній системах держави тих інституційних (структурних) елементів, що в поєднанні з відповідними юридичними процедурами забезпечують інституційний та процесовий механізми верховенства права (правовладдя) (*Рішення Конституційного Суду України (Другий сенат) у справі №5-р(II)/2020 від 18 червня 2020 року*).

В пункті 37 Доповіді «За Демократію через право» схваленої Венеційською Комісією (Європейська Комісія) на 86му пленарному засіданні (Венеція, 25–26 березня 2011 року) надано коротке розуміння застосовне як до публічних, так і до приватних осіб, набуває свого розширеного варіанту завдяки восьми «інгредієнтам» верховенства права, що включає: (1) доступність закону (в тому значенні, що закон має бути зрозумілим, чітким та передбачуваним); (2) питання юридичних прав мають бути вирішені нормами права, а не на основі дискреції; (3) рівність перед законом; (4) влада має здійснюватись у правомірний, справедливий та розумний спосіб; (5) права людини мають бути захищені; (6) мають бути забезпечені засоби для розв'язання спорів без надмірних матеріальних витрат чи надмірної тривалості; (7) суд має бути справедливим; (8) дотримання державою як її міжнародноправових обов'язків, так і тих, що обумовлені національним правом (Доповідь «За Демократію через право» схваленої Венеційською Комісією (Європейська Комісія) на 86му пленарному засіданні).

Зважаючи на основну мету принципу верховенства права його основоположних складових, таких як принцип законності, принцип поділу влади, принцип народного суверенітету, принцип демократії, принцип юридичної визначеності, принцип справедливого суду (*Рішення Конституційного Суду України у справі від 23 січня 2020 року №1-р/2020*) для забезпечення його практичної значущості (дієвості, ефективності) на державу покладається обов'язок на законодавчому рівні втілення правового механізму реалізації органами державної влади (законодавчої, виконавчої та судової) функцій держави, який повинен бути ефективний, справедливий і спрямований на утвердження і забезпечення прав і свобод людини, а його складові елементи повинні мати комплексний характер з прозорим і зрозумілим алгоритмом його реалізації.

Як відмітив *Конституційний Суд України*: «особливу роль у системі інституційного забезпечення «верховенства права» (правовладдя) відведено судовій владі загалом, а зокрема – конституційному й адміністративному видам судочинства. Саме ці два види судочинства покликані забезпечувати узгоджений характер усієї юридичної системи в умовах співіснування суперечливих норм, завдяки чому досягається дієвість верховенства права (правовладдя), тобто його ефективність» (*Рішення Конституційного Суду України у справі від 18 червня 2020 року №5-р(II)/2020*).

Висновки. Як свідчить з вище викладеного, введення на законодавчому рівні такого правового явища, як власне внутрішнє переконання суб'єкта правозастосування (зокрема суду), яке є одним з ключових елементів правового механізму реалізації органами державної влади функцій держави із забезпечення практичної значущості (дієвості, ефективності) принципу верховенства права, та яке неодноразово було предметом дискусій між представниками судової, виконавчої та законодавчої влади на жаль не знайшло свого належного відображення як на законодавчому рівні держави так і у судовій практиці національних судів. Тобто, на сьогодні в правозастосов-

ній сфері діяльності держави відсутнє зокрема, розкриття основних складових елементів, меж застосування такого правового явища як власне внутрішнє переконання суб'єкта правозастосування (зокрема суду), що мало б комплексний характер з прозорим і зрозумілим алгоритмом його практичної реалізації органом державної влади. Така невизначеність може призводити до не забезпечення практичної значущості (дієвості, ефективності) принципу верховенства права та не якісного результату застосування правового механізму реалізації органами державної влади функцій держави – не ефективність в забезпеченні прав і свобод людини.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Рішення Конституційного Суду України у справі від 20 червня 2019 року № 6-п/2019 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-19#Text>
3. Яковенко Є. О. Правові аспекти одержання органами державної влади доказів з дотриманням національних конституційних стандартів. *Науковий збірник «Приватне та публічне право»*. 2019. № 1. С. 33–40;
4. *Науковий висновок Верховного Суду щодо меж дискреційного повноваження суб'єкта владних повноважень та судового контролю за його реалізацією*. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/naukovi_visnovki/nauk_visnovok_01_03_2018
5. Яковенко Є. О. Актуальні питання проведення органами доходів і зборів України документальної позапланової перевірки платників податків. *Вісник Запорізького національного університету*. 2014. № 3. С. 179–187.
6. Кодекс адміністративного судочинства України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>
7. Цивільний процесуальний кодекс України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
8. Господарський процесуальний кодекс України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>
9. Кодекс України про адміністративні правопорушення URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
10. Кримінальний процесуальний кодекс України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
11. Кодекс суддівської етики затверджений рішенням XI чергового з'їзду суддів України 22.02.2013 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001415-13#Text>
12. Матеріали конференції «Єдність судової практики: погляд Європейського суду з прав людини та Верховного Суду», яка відбулась 14–15 червня 2019 року. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/728513/>
13. Матеріали ексклюзивного інтерв'ю Голови Верховного Суду у 2017–2021 роках Валентини Данишевської одному з найстаріших в Україні видавництв – «Юридична практика», яке відбулось 14 грудня 2021 року URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/1229076/>
14. Матеріали виступу Голови Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду Лариси Рогач на тему «Забезпечення правової визначеності та верховенства права: 5 років досвіду Великої Палати», яке відбулось 25 січня 2023 року URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/prescentr/news/1374711/?fbclid=IwAR10hkZ7hGUeSw9V1Z6aGJFUzOvoYtYCKVQDb7fKwqXgKFBOKSZh07Cpgtw>
15. Рішення Європейського Суду з прав людини від 27 вересня 1990 року у справі «Коссі проти Сполученого Королівства», заява № 10843/84 URL: <https://hudoc.echr.coe.int/ukr#%7B%22itemid%22%3A%5B%22001-57641%22%5D%7D>
16. Рішення Європейського Суду з прав людини від 31 липня 2008 року у справі «Проценко проти Росії», заява № 13151/04 URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%5B%22001-87892%22%5D%7D>
17. Рішення Європейського Суду з прав людини від 23 липня 2009 року у справі «Сутяжник проти Росії», заява № 8269/02. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/rus#%7B%22itemid%22%3A%5B%22001-109426%22%5D%7D>
18. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 04.09.2018 року у справі № 823/2042/16 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/77969515>
19. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 16 червня 2022 року в справі № 9901/57/19 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105168221>
20. Рішення Конституційного Суду України у справі від 20 червня 2019 року № 6-п/2019 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-19#Text>

21. Рішення Конституційного Суду України (Другий сенат) у справі № 5-п(II)/2020 від 18 червня 2020 року. URL: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/34-verhovenstvo-prava>
22. Доповідь «За Демократію через право» схваленої Венеційською Комісією (Європейська Комісія) на 86му пленарному засіданні (Венеція, 25–26 березня 2011 року). URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/CDL_AD_2011_003_rev_2011_04_04.pdf
23. Рішення Конституційного Суду України у справі від 23 січня 2020 року № 1-п/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-20#Text>
24. Рішення Конституційного Суду України у справі від 18 червня 2020 року № 5-п(II)/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va05p710-20#Text>

REFERENCES:

1. Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine] (n.d.). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
2. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravivid 20 chervnia 2019 roku № 6-r/2019 [Decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case dated June 20, 2019 N6-r/2019]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-19#Text> [in Ukrainian].
3. Yakovenko, E. O. (2019). Pravovi aspekty oderzhannia orhanamy derzhavnoi vlady dokaziv z dotrymanniam natsionalny konstytutsiiny standartiv [Legal aspects of obtaining evidence by state authorities in compliance with national constitutional standards]. *Naukovyi zbirnyk «Pryvatne ta publichne pravo»*, 1, 33–40 [in Ukrainian].
4. Naukovyi vysnovok Verkhovnoho Sudu shchodo mezh dyskretnoi povnovazhennia subiekta vladnykh povnovazhen ta sudovoho kontroliu za yoho realizatsiieiu [Scientific opinion of the Supreme Court regarding the limits of the discretionary power of the subject of power and judicial control over its implementation]. Retrieved from: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/naukovi_visnovki/nauk_visnovok_01_03_2018 [in Ukrainian].
5. Yakovenko, E. O. (2014). Aktualni pytannia provedennia orhanamy dokhodiv i zboriv Ukrainy dokumentalnoi pozaplanovoi perevirky platnykiv podatkov [Topical issues of conducting unscheduled documentary audits of taxpayers by the revenue and tax authorities of Ukraine]. *Visnyk Zaporizkoho Natsionalnoho Universytetu*, 3, 179–187 [in Ukrainian].
6. Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy [Administrative Judicial Code of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> [in Ukrainian].
7. Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Civil Procedure Code of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> [in Ukrainian].
8. Hospodarskyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Economic Procedural Code of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> [in Ukrainian].
9. Kodeks Ukrainy pro administrativni pravoporushennia [Code of Ukraine on administrative offenses]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> [in Ukrainian].
10. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Criminal Procedure Code of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> [in Ukrainian].
11. Kodeks suddivskoi etyky zatverdzhnyi rishenniam XI chervovohozidusuddiv Ukrainy 22.02.2013 [The Code of Judicial Ethics was approved by the decision of the XI Regular Congress of Judges of Ukraine 22.02.2013]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001415-13#Text> [in Ukrainian].
12. Materialy konferentsii «lednist sudovoi praktyky: pohliad Yevropeiskoho sudu z prav liudyny ta Verkhovnoho Sudu» [Materials of the conference "Unity of judicial practice: the view of the European Court of Human Rights and the Supreme Court"], yakavidbulas 14–15 chervnia 2019 roku. Retrieved from: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/728513/> [in Ukrainian].
13. Materialy eksklyuzyvnoho interviu Holovy Verkhovnoho Sudu u 2017–2021 rokakh Valentyny Danishevskoi odnomu z naistarishykh v Ukraini vydavnytstv [Materials of the exclusive interview of the Chief Justice of the Supreme Court in 2017–2021 by Valentina Danishevskaya to one of the oldest publishing houses in Ukraine] – «lurydychna praktyka», yakavidbulos 14 hrudnia 2021 roku. Retrieved from: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/1229076/> [in Ukrainian].
14. Materialy vystupu Holovy Kasatsiinoho hospodarskoho sudu u skladi Verkhovnoho Sudu Larysy Rohachnatemu «Zabezpechennia pravovoi vyznachnosti ta verkhovenstva prava: 5 rokiv dosvidu Velykoi Palaty» [Materials of the speech of the Chairman of the Commercial Court of Cassation as part of the Supreme Court, Larisa Rogach, on the topic "Ensuring legal certainty and the rule of law: 5 years of experience of the Grand Chamber"], yakavidbulos 25 sichnia 2023 roku. Retrieved from: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/prescentr/news/1374711/?fbclid=IwAR10hkZ7hGUeSw9V1Z6aGJFUzOvoYtYCKvQDb7fKwqXgKFBOKSZh07Cpgtw> [in Ukrainian].

15. Rishennia Yevropeiskoho Sudu z prav liudyny vid 27 veresnia 1990 roku u spravi «Kossi proty Spolu-chenoho Korolivstva», zaiava № 10843/84 [Decision of the European Court of Human Rights of September 27, 1990 in the case "Cossi v. United Kingdom", statement №10843/84]. Retrieved from: <https://hudoc.echr.coe.int/ukr#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57641%22%5D%7D> [in Ukrainian].

16. Rishennia Yevropeiskoho Sudu z prav liudyny vid 31 lypnia 2008 roku u spravi «Protsenko proty Rosii», zaiava №13151/04 [Decision of the European Court of Human Rights of July 31, 2008 in the case "Protsenko v. Russia", application No. 13151/04]. Retrieved from: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-87892%22%5D%7D> [in Ukrainian].

17. Rishennia Yevropeiskoho Sudu z prav liudyny vid 23 lypnia 2009 roku u spravi «Sutyazhnyk proty Rosii», zaiava № 8269/02 [Decision of the European Court of Human Rights of July 23, 2009 in the case "Sutyazhnyk v. Russia", application No. 8269/02]. Retrieved from: <https://hudoc.echr.coe.int/rus#%7B%22itemid%22:%5B%22001-109426%22%5D%7D> [in Ukrainian].

18. Postanova Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu vid 04.09.2018 roku u spravi № 823/2042/16 [Resolution of the Grand Chamber of the Supreme Court dated September 4, 2018 in the case № 823/2042/16]. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/77969515> [in Ukrainian].

19. Postanova Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu vid 16 chervnia 2022 roku v spravi № 9901/57/19 [Resolution of the Grand Chamber of the Supreme Court of June 16, 2022 in the case № 9901/57/19]. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105168221> [in Ukrainian].

20. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi vid 20 chervnia 2019 roku № 6-r/2019 [Decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case dated June 20, 2019 № 6-r/2019]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-19#Text> [in Ukrainian].

21. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy (Druhyisenat) u spravi №5-r(II)/2020 vid 18 chervnia 2020 roku [Decision of the Constitutional Court of Ukraine (Second Senate) in case No. 5-p(II)/2020 of June 18, 2020]. Retrieved from: <https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/34-verhovenstvo-prava> [in Ukrainian].

22. Dopovid «Za Demokratiu cherez pravo» skhvalenoi Venetsiiskoiu Komisiieiu [Report "For Democracy through Law" approved by the Venice Commission] (levropeiska Komisiia) na 86mu plenarnomu zasidanni (Venetsiia, 25–26 bereznia 2011 roku). Retrieved from: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/CDL_AD_2011_003_rev_2011_04_04.pdf [in Ukrainian].

23. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi vid 23 sichnia 2020 roku №1-r/2020 [Decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case of January 23, 2020 №1-r/2020]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-20#Text> [in Ukrainian].

24. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravivid 18 chervnia 2020 roku №5-r(II)/2020 [Decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case dated June 18, 2020 No. 5-p(II)/2020]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va05p710-20#Text> [in Ukrainian].